

IV. YÜZYILDA KUZHEY ÇİN'DEKİ YABANCI HALKLARIN YERLEŞİM ALANLARI VE NÜFUSU

PULAT OTKAN*

Avrupa tarihi açısından, kavimler hareketi dendiğinde Batılı bir tarihinin aklına ilk gelen Ortaçağ'daki German halklarının hareketi olacaktır. Şöyle ki, Almanya'da "Völkerwanderung" sözcüğü, salt IV. - VI. yüzyıllardaki German halklarının eylemi için kullanılırken, öteki kavimlerden Slavların ya da, yine German soyundan olan, XI. yüzyıldaki Normanların eylemleri için "Völkerbewegung" sözcüğü kullanılmakta, Germanların eyleminin Avrupa tarihinde ayrı bir yeri ve önemi olduğu vurgulanmak istenmektedir. Germanların eylemleri, özetle, Avrupa dünyasının kurulmasına, Roma-German biçimi kültür ve toplumun oluşmasına katkısı açısından önemseniyor.

Ne var ki, Japon tarihçi Jitsuzo Tamura'nın¹ da vurguladığı gibi, kavimler hareketi salt Avrupa'da tarihsel etkinliği olan bir olay gibi görülmemelidir. Asya'da, özellikle Doğu Asya'da da, tarihsel önemi büyük, kültürel ve toplumsal bakımından derin izler bırakan kavimler hareketleri olmuştur. Örneğin, IV. yüzyılda, Hsiung-nu (Hun)^a, Chieh^b, Hsien-peï^c, Ti^d ve Ch'iang^e halklarının önderliğindeki "Wu-hu Luan hua"^f (Beş Barbarın (yabancıların) Çin'i Karıştırması) olayı; XII. yüzyılda, Nü-chen^g halklarının Kuzey Çin'i ele geçirmesi; XIII. yüzyıldaki Moğol ve XVII. yüzyıldaki Mançu yayılması gibi. Doğu'daki bu kavimler hareketlerinin her biri, gerek Asya tarihinde oynadıkları roller açısından, gerekse nüfus hareketi ve alan bakımından Avrupa'daki kavimler hareketlerini aşan bir görünümüdür.

Gerçekte, Doğu'daki ve Batı'daki ilk önemli kavimler hareketlerinin her ikisi de, Kuzey Asya'nın atlı göçebeleri Hsiung-nuların bölünerek göç

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri Bölümü Sinoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi.

¹ Jitsuzo Tamura, Higashi Ajia no Minzoku Idō, Zenki (Goko Jidai) no Seiji to Shakai o Chūhin Toshite (Doğu Asya'nın Kavimler Hareketleri, Önceki Dönemin (Beş Barbar Dönemi) Yenitimi ve Toplumunu Merkez Olmak Üzere), *Kyōdai Bungakubu Kenkyū Kiyō*, 2, 1968, s. 2.

etmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle her iki hareketin kökü aynı yerden kaynaklanmaktadır.

Asya'daki kavimler hareketlerine baktığımızda, IV. yüzyıldaki "Beş Barbarın (yabancıların) Çin'i karışırması" olayının, Avrupa'daki German eylemi gibi, öteki kavimler hareketlerinden daha başka bir anlam taşıdığı görülür. Kısacası, Avrupa'da "Völkerwanderung" ne ise, Doğu'da, Çin'de de "Wu-hu luan hua" o'dur.

DOĞU'DAKİ KAVİMLER HAREKETİ:

IV. yüzyılın başında, daha önce Çin topraklarında yerleşmiş olan Hsiung-nuların, Chin^h Hanedanı içindeki kargaşalıklardan yararlanarak, Kuzey Çin'de egemenliği ele geçirmesi Chin Hanedanı yöneticilerini Güney Çin'e sürmesi ile başlayan bu eylem sonucu, bütün bir Kuzey Çin, yüzyıldan fazla bir süre, çoğu çeşitli azınlık halkları tarafından kurulan 19 kadar siyasal birlikçe yönetilmiş, ancak daha sonra, yine Kuzeyli atlı göçebelere olan T'o-polar^l bu parçalanmış duruma son vererek, tüm Kuzey Çin'i tek bir yönetim altında birleştirmiştir.

Haklı olarak, çok eski ve köklü bir kültür kalıtımının sahibi olmakla öğünen Çinliler, uzun bir süre, bütün bir dünyanın dört denizle çevrili bir kara parçasından oluştuğunu sanmışlardır. Bu nedenle oturdukları topraklara "Chung Kuo"^k (Ortadaki Ülke) ya da "Chung Hua"^l (Ortadaki Çiçek) demişler, sınırları çevresinde, doğal, ekonomik ve kültürel koşullar nedeniyle kendilerinden farklı bir yaşam sürdüren halkları "çiçeğin" çevresindeki "yabani" ve "zararlı" otlar gibi görerek, bu halklara "Man"^m "Yi"ⁿ, "Ti"^o, "Hu"^p gibi iyi anlama gelmeyen adlar vermişlerdir.

İlkçağlarda Kuzeyli yabancılara karşı genellikle pasif bir korunma siyaseti güden Çinli yöneticiler, -I. yüzyıldan itibaren daha etkin bir siyaset izleyerek, kapalı, ulusal bir hükümdarlıktan evrensel ve geniş boyutlu bir imparatorluk olma yolunda, kendi geleneksel sınırlarını aşarak görüş ufuklarını genişletmişlerdir. Bu dönemde, Çin askerleri artık Çin Seddi dışına çıkmakta Orta-Asya vaha devletçikleri ile uzaklardaki Pers ve Roma ülkelerinin varlığını öğrenmekteydi.

IV. yüzyıla değin Kuzey Asya'da da büyük değişiklikler olmuştu. Çin ile ilişkilerini önceleri savaş ve barış ilişkileri çevrelerinde yürüten Kuzeyli boyların pek çoğu, Hsiung-nu siyasal birliğinin parçalanmasından sonra, Çin topraklarına göç ederek, buralarda Çinlilerle iç-içe yaşamaya başla-

mışlar, Kuzey'den gelen bu göçler, Çinli yöneticiler tarafından da özendirilmiştir. Böylece, bu yabancılardan hem işgücü olarak, hem de askerî güç olarak yararlanılmıştır.

Ancak, IV. yüzyıldaki Chin Hanedanı'na değin "millî" olma niteliğini koruyan Çin devleti, bu yabancılara dışlamaya devam etmiştir. Ne var ki, bu yabancılar artık düşman bir devlet değildir; Çin halkının içine girmiştir. Bu nedenle, IV. yüzyılda, Kuzey Çin'de yabancılar tarafından kurulan hanedanlar, "fatih hanedanlar" olmayıp "sızma hanedanlar" olarak nitelendirilmektedir.² İlk kez, "16 Devlet Dönemi" adıyla bilinen bu dönemde ve daha bir süre Çin'in "millî" devlet geleneği sancılar çekmiş, ancak sonra doğan ve temellerinde kültürel, toplumsal ve ekonomik bakımdan belirgin bir yabancı - Çinli koalisyonu yatan ünlü T'ang Hanedanı Çin ve Uzak Doğu tarihinde yeni bir sayfa olmuştur.

16 Devlet Dönemi'nde yabancılar tarafından kurulan hemen hemen bütün devletler³, Hsiung-nu hükümdarı Liu Yüan'ın⁴ kurduğu, Kuzey Çin'deki ilk yabancı siyasal birliğin yapısını benimsemişlerdir. Buna göre, bu devletlerdeki yabancılar ve Çinliler kendilerine özgü yönetim biçimiyle yönetilecekti. Gerçekte, Liu Yüan'ın yönetimi sırasında görülen, bir kişinin hem Hun, hem de Çin memuru unvanını kullanması örneği diğer devletlerde de vardır. Çünkü boy dizgesi hiçbirinde parçalanmış değildir. Boy dizgesinin parçalanmamış olması, kimi tarihçilerin ileri sürdüğü gibi, bunların Çinleştiği savını büyük ölçüde zayıflatmaktadır. Yabancı yöneticilerin bazı uygulamalarıyla Çinlilere benzediği söylenebilirse de, çoğunlukta azınlık halklar için aynı sav ileri sürülemez. Ayrıca, Çin toplumunun yabancılara dışlaması gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Eski geleneksel hayvancılık ekonomisinden sıyrılmayan yabancılar verimli Çin topraklarına yerleşmekle otlak sorununa da çözüm bulmuşlardı. Bu nedenle, daha önce tarım yapılan topraklar otlak haline getirilmiştir. Böylece hayvancılık ekonomisi ön plâna geçmiş, Çinlilerin deyişle tarımda bir "barbarlaşma" olmuştur.⁴

² Masao Mori ve Nobuo Kanda (Der.), *Kita Ajia Shi (Kuzey Asya Tarihi)*, Yamakawa Shuppansha, Tokyo 1981, s. 5.

³ Pulat Otkan, *M.S. IV. yüzyılda Hunların Önderliğinde Çin'de Başlayan Yabancı Kavimler Hareketinin Kültürel Toplumsal ve Ekonomik Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1974.

⁴ CS, 26, s. 788-790.

Öte yandan, yabancılar yönetimleri altındaki insan gücünü arttırmak amacıyla, çeşitli bölgelerdeki halkı göç ettirerek stratejik yerlere yerleştirmişler, bir kısım halk da sürekli savaşlar nedeniyle kendiliklerinden Güney Çin'e göç etmiştir.⁵

Böylece, gerek hayvancılık ekonomisinin önem kazanması ve gerekse göçler nedeniyle, Çinlilerin yaşamına yeni bir görünüm getirilmiştir. Örneğin, kırmızı bile en yüksek düzeyden en aşağı düzeye değin her Çinlinin tiryakisi olduğu bir içki haline gelirken,⁶ yabancıların yiyecekleri benimsenmiş, zengin ve varlıklı ailelerin evlerinde "barbar" eşyaları baş köşeyi almış, giyimde deri malzeme ve pantolon önem kazanmış ve Kuzey Çin'in yüksek kültürü daha geri olan Güney Çin'e inereke Kuzey ile Güney halklarının kaynaşması ve böylece ortaya yenileşmiş bir Çin kültürünün çıkması sağlanmıştır.⁷

Kuzey Çin'in yabancılar tarafından ele geçirilmesiyle çevre ülkelerle olan ilişkilerde de büyük ilerleme kaydedilmiş, Çin'in kapıları Batı ve Güney-Batı kültürlerine açılmıştır.

Kuzey'de yabancılar Batı ile ilişkilerini geliştirirken, Güney'e sürülen Çinli yöneticiler yeni ticaret merkezleri kurmak zorunda kalmışlar, deniz yollarından yararlanarak dışa açılma gereğini duymuşlardır.

Bütün bunların sonunda, Budizm Çin'e yerleşmiş, ilk kez yabancı bir düşünce biçimi Çin'de tutunabilme olanağı bulmuştur. Böylece, Çin'in dört denizle çevrili dünyası genişlemiş, kültürel ve toplumsal gelişmesi için büyük bir potansiyel kazanmıştır.

ÇİN'E YERLEŞEN YABANCILAR :

A) HSIUNG-NULAR :

-209 yıllarında Mao-tun⁵ tarafından kurulan Hsiung-nu boybirliği konfederasyonu yaklaşık 250 yıl Kuzey Asya'daki egemenliğini sürdürdüktan sonra, + 48 yılında, çeşitli nedenlerle parçalanarak Güney ve Kuzey olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

⁵ Bu tür uygulamalara yabancıların kendi aralarındaki çatışmalarda da yer verildiği görülmektedir. Yabancılardan başka Çinliler de aynı uygulamalara girmişlerdir.

⁶ CS [(Tang) Fang-ling, Chin Shu (Chin Tarihi), Chung Hua Shu Chü, Pekin 1974], 54, s. 1472; 77, s. 2024.

⁷ Liu I-cheng, Chung Kuo Wen-hua Shih (Çin Kültür Tarihi), Cheng Chung Shuchü, Taipei 1961.

Kuzey Hsiung-nular + 87 yılında, Güney Hsiung-nuları ile birleşen Çinlilerin, Doğu'da güçlenen Hsien-peilerin ve Kuzey'den gelen Ting-linglerin⁷ saldırılarına uğrar. Bu saldırılara birbirini izleyen doğal afetler de eklenince, Kuzey Hsiung-nuları Orhon Irmağı dolaylarındaki topraklarını bırakıp, Altay Dağları'ndan geçerek, Batı'da İli Irmağı yöresine geçerler. Kuzey Hsiung-nularının bıraktığı Moğolistan toprakları ile göç etmeyerek burada kalan Hsiung-nu boyları, bundan böyle Hsien-peilerin yönetimine girer. Göç eden Hsiung-nular İç-Asya'daki egemenliklerini bir süre daha koruduktan sonra, III. yüzyılın ortalarında Kırgız Steplerini aşarak, daha batıya göçüp, Çin kaynaklarının bilgi sınırları dışına çıkmışlar, göç sırasında başka halklarla da karışarak, IV. yüzyılda Volga Hunları adıyla, Güney Rusya'da yeniden, ancak bu kez Avrupa tarihinde rol oynamak üzere, tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır.

Çin kaynaklarının verdiği bilgiye göre, Çin topraklarına yerleşen Hsiung-nuların yerleşim alanları, Han döneminde (+25 ~ +220) Pei-ti^u, Shuo-fang^ü, Wu-yüan^y, Yün-chung^y, Ting-hsiang^z, Yen-men^{aa} ve Tai-chün^{ab} yöreleriydi.⁸

Üç Devlet Dönemi'ndeki Wei^{ac} Devleti (+220 ~ +265) toprakları üzerindeki Hsiung-nular, Çinli yöneticiler tarafından beş kısma ayrılmış, T'ai-yüan'ın^{ad} Tzu-shih^{ac}, Ch'i^{af}, P'u-tzu^{ag}, Hsin-hsing^{ah} ve T'ai-ling^{ai} ilçeleri topraklarına yerleştirilmişti.⁹

Chin Hanedanı döneminde (+265 ~ +316) ise, P'ing-yang^{ai}, Hsiho^{aj}, T'ai-yüan, Hsin-hsing, Shang-tang^{ak} ile Lê-P'ing^{al} yöreleri Hsiung-nularla doluydu.¹⁰ Özetle söyleyecek olursak, Çin'e yerleşen Hsiung-nular, IV. yüzyılın başlarında, özellikle bugünkü Shan-hsi^{an} Eyalet'nin orta ve güney bölgelerinde yoğunluk kazanmaktaydılar.

B) CHİEHLELER^{ao};

Çin kaynaklarında Chiehlerin kimliği ile ilgili olarak verilen çelişkili bilgiler çeşitli şekillerde yorumlanmaktadır. Wei Shu'ya^{ao} göre,¹¹ "Chieh"

⁸ HHS [(Sung) Fan Hua, Hou Han Shu (Sonraki Han Tarihi), Chung Hua Shu-chü, Pekin 1973], 89, s. 2945.

⁹ CS, 97, s. 2548.

¹⁰ CS, 97, s. 2549.

¹¹ WS [(Pei Ch'i) Wei Shou, Wei Shu (Wei Tarihi), Chung Hua Shu-chü, Pekin 1974], 95, s. 2047.

adı Shang-tang'daki Chieh-shih^{ap} adlı yerden kaynaklanmakta, burada oturan yabancılar "Chieh" adıyla anılmaktadır.

Tzu Chih T'ung Chien'deki^{ar} Hu San-sheng'in^{as} yorumlarında ise Chiehler ile Hsiung-nuların 19 boyundan biri olan Li-chiehler^{as} arasında bir bağlantı olduğu ifade edilmektedir.¹²

Chin Shu'da da, Chiehlerin Hsiung-nuların "başka bir türü" olduğu, atalarının Hsiung-nu hükümdarı Ch'iang-ch'ü'ye dayandığı belirtilmektedir.¹³

Kaynaklardan edinilen bilgilerin ışığında, Chiehlerin eski Hsiung-nu boylarbirliği içinde yer alan Soğd ya da Türkistan kökenli göçmenlerden oluştuğu, salt Chieh-shih yöresinde değil, bütün bir Kuzey Çin'de yaygın olarak yaşadıkları anlaşılmaktadır.¹⁴

C) Tİ VE CH'İANGLAR :

Han Hanedanı döneminde, Çin Seddi'nden itibaren kuzey-batı yörelerinde göçebelik yapan halklar içinde Ti ve Ch'iang adı verilen halklar da bulunmaktaydı. Bunlar, Ch'ing-hai^{au} (Kokonor) merkezindeki, Çin'in kuzey-batı bölgelerinden başlayarak Shan-hsi^{au} ve Kan-su^{av} Eyaletleri dolaylarında yerleşmişlerdi. Tibet kökenli göçebeler olan Ti ve Ch'iangların dil ve gelenekleri birbirine yakın olduğu için bu halklar birbirine karıştırılmaktadır. Gerçekte bu iki halkın yerleşim alanları değişiktir. Tiler Kan-su'nun Güney yörelerinde Sze-Ch'uan'ın kuzey sınırına kadar olan dağlık bölgede yerleşmişler, Ch'ianglar ise, Kokonor'dan Huang-ho'nun yukarı havzasına kadar uzanan topraklar ile T'ao shui^{ay} boyundaki topraklarda dağınık olarak yaşamaktaydılar. Tiler Ch'ianglara kıyasla Çin'e daha yakındır.

Han Döneminde, Lung-hsi^{az} valisi olan General Ma Yüan^{ba}, Kan-su Eyaleti sınırlarındaki Ti ve Ch'ianglar üzerine sefer açmış, bunlar etkisiz hale getirilince, Ch'iangların bir kısmı Shan-hsi Eyaleti'nin iç kısımlarına

¹² TCTC [(Sung) Szu-ma Kuang, Tzu Chih T'ung Chien (Evrensel Tarihin Aynası), Chung Hua Shu-chü, Pekin 1976], 86, s. 2709.

¹³ CS, 104, s. 2707.

¹⁴ Tang Chang-ju, Wei-chin Nan-pei Ch'ao Shih Lun Chi (Wei-Chin Güney-kuzey Hanedanları Tarihi Araştırmaları), San Lien Shu tian, Pekin 1957, s. 416.

¹⁵ CS, 56, s. 1531; SKC, 25, s. 704.

göç ettirilmiştir. Sonraki Han yönetiminin güçsüzleşmesiyle, başka Ti ve Ch'ianglar da Kan-su yörelerine girerek Shan-hsi ve Sze-Ch'uan'a sızma olanağı bulmuştur.

Üç Devlet Dönemine gelindiğinde, Wei^{bb} devleti hükümdarı Ts'ao-ts'ao^{bc}, Wu-tu^{bd} ilindeki Tileri Ch'in-ch'uan'a göç ettirerek Çinlilerle birlikte oturmaya zorlamıştır.¹⁵ Tilerin göç ettirilmesi üzerine, Ch'ianglar da bunları izleyerek Doğu'ya göçmüştür. Böylece, Tiler-Fu-feng^{bc}, Ching-cha-o^{bf} ve Shih-p'ing^{bg} yörelerine yerleşmişler, Ch'ianglar ise, Feng-i^{bh}, An-ting^{bi} ilçeleri topraklarına yayılmışlardır.

Chin Hanedanı döneminde, Huang-ho'nun güneyindeki topraklarda oturan halkın yarısının Ti ve Ch'ianglar olduğu söylenmektedir.¹⁶

D) HSIEN PEİLER :

I. yüzyıl dolaylarında, bugünkü Liao Irmağı'nın^{bi} bir kolu olan Shira Muren'in kuzeyindeki Doğu Moğolistan steplerinde yaşayan göçebe boylar, sonraları birleşerek Çin tarihinde etkin roller oynamışlardır. Çin kaynaklarında adı geçen Wu-huan^{bj} (ya da Wu-wan^{bk}) larla birlikte Tung-huların^{bl} soyundan geldiği söylenen¹⁷ bu boylar Hsien-pei adıyla bilinmektedir.

Hsien-peilerin, Tungus, Moğol ya da Türk soyundan olduğu yolunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.¹⁸ Ancak, özellikle III. yüzyılda, bu halkların Moğolistan steplerindeki diğer boylarla karıştığı, aralarında çok sayıda Hsiung-nu boylarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Hsien-peiler, başlangıçta Wu-huanlarla birlikte, Moğolistan yaylalarının güney-doğusunda, Tung-hu boylar birliğinin bir üyesi olarak görülmektedir. Tung-huların Hsiung-nular tarafından yenilgiye uğratılma-

¹⁶ Jitsuzo Tamura, *Ibid.* s. 44.

¹⁷ SKC-WC [(Chin) Ch'en Shou, San Kuo Chih-wei Chih (Üç Devlet Tarihi-Wei Tarihi), Chung Hua Shu-chü, Pekin 1975], 30, s. 835.

¹⁸ A. Remusat, *Recharches sur les Tungues Tartares*, 1820; H. J. Klaporth, *Asia Holyglotta*, 1823; E.A. Parker, *A Thousand Years of the Tatars*, 1895, s. 83-84; Ma Ch'ang-shou, *Wu-huan Yü Hsien-pei* (Wu-huan ve Hsien-peiler), Jen-min Ch'u-pan-shê, Shang-hai 1962; Gimpü Uchida, *Kita Ajia Shi Kenkyu* (Kuzey Asya Tarihi Araştırmaları), II, Döbōsha 1975, s. 4; Pulat Otkan, *T'o-fo Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1980, s. 9-11.

sından sonra, bunlar da Kuzey'e göçerek, İç Moğolistan'daki Hsien-pei Dağı yöresine yerleşmişlerdir.

Han İmparatoru Wu^{bm} zamanında, Wu-huanlar Güney'e inmişler, Hsien-peiler de onları izleyerek, Liao Irmağı'nın batısındaki Shira Muren Irmağı boylarına göçmüşlerdir. I. yüzyılın ortalarında, Çin'in Liao-tung^{bn} Valisi, Hsien-peiler'in desteğiyle Ch'ih-shan^{bo} dolaylarındaki Wu-huanlar'ı yenilgiye uğratmış, bunun üzerine bu yöredeki topraklar Hsien-peilerin denetimi altına girmiştir. +85 yılında, Hsien-peiler bu kez Ting-lingler, Güney Hsiung-nuları ve Türkistan devletleri ile birleşerek kuzey Hsiung-nuları üzerine saldırıp onları Batı'ya sürmüşler, böylece Moğolistan'ın Kuzey yöreleri de Hsien-peiler'in eline geçmiştir. +II. yüzyılda, bu yörede kalan Hsiung-nu boyları da Hsien-peilere katılmış, böylece T'an Shih-huai^{bp} adlı önderin yönetiminde kurulacak olan Hsien-pei boylar birliğinin temeli atılmıştır.

T'an Shih-huai'in kurduğu siyasal birlik Hsiung-nuların devlet örgütüne benzer biçimde örgütlenmişti. Yönetimleri altındaki topraklar orta, doğu ve batı olmak üzere üçe bölünmüş, Yu Pei-p'ing'den Doğu'da Liao-tung'a kadar olan bölgedeki 20 kûsur boy, boy başkanlarından Michia^{br}, Ch'üeh-chi^{bs}, Su-li^{bs} ve Huai-t'ou'un^{bt} yönetiminde Doğu Bölümü olarak ayrılmış; Yu Pei-p'ing'den^{bu} Batı'ya doğru, Shang-ku'ya^{bu} kadar olan bölgede on kûsur boyun yerleştiği topraklar Orta Bölümü olarak saptanmış, bunların yönetimi boy başkanlarından K'o-tsui^{bv}, Ch'üeh-chü^{by} ile Mu-jung Sze'ya^{bz} bırakılmış ve Shang-ku'nun batısında, 20 kûsur boyun toprakları Batı bölümü olarak ayrılmış, buranın yönetimi de boy başkanlarından Chih-chien^{ca}, Lo-lo^{cb}, Yüeh-lü^{cc}, Yen-li-you^{cd} ile T'ui-yen'in^{ce} emrine verilmiştir.¹⁹

III. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde, T'an Shih-huai'in dönemindeki Orta Bölüm Başkanı Mu-jung'un boyları Doğu'ya göç etmeye başlamışlar, Doğu Bölümü'ndeki Yü-wen^{cf} ailesi ile Liao-hsi'deki^{cs} Tuan^{ch} ailesi ise, Çin'in Liao-tung yöresine doğru harekete geçmişlerdir. Batı Bölümü'ndeki T'o-palar da T'an Shih-huai'in boyları birliği dağılınca, Kuzey'den Güney'e göçerek, İç Moğolistan bölgesinden Çin'in kuzeyindeki Shan-hsi^{ci} ve Ho-pei^{ci} yörelerine göçmüşlerdir. T'o-pa ailesinin yan kollarından T'ufa^{ci} ailesi ise, Batı Bölgesi Başkanlığına geçerek, Ho-hsi'deki Tsou-lang'a^{cl} yerleşmiştir. Bunlar daha sonra Lung-hsi^{cm} Hsien-peilerinin Ch'i-

¹⁹ SKC-WC, 30, s. 837-838.

fu^{cn} ailesi adıyla anılmaya başlamış, Çin'in kuzey-batı eyaletlerinden Sha-an-hsi ve Kan-su'ya göçmüşlerdir. Mu-jungların bir başka kolu olduğu söylenen Tu-yü-hunlar^{co} ise Ch'ing-hai ile Tsaidam yöresinin fethine girişmiştir.

ÇİN'İN NÜFUSU :

Çin'de eski çağlardan beri çeşitli dönemlerde zaman zaman genel nüfus sayımları yapılmıştır. Nüfus sayımlarının amacı, vergi vercek ve yükümlülükte bulunacak kişileri saptamaktır. Ancak, Çin kaynaklarında nüfus sayımı ile ilgili olarak verilen sayılar tartışma konusudur. Her ne kadar L. Giles, J. Sacharoff ve H. Bielenstein²⁰ gibi bilim adamları, Han döneminde hükümdar öldüğü zaman, T'ang döneminde ise üç yılda bir tüm ülke nüfusunu yansıtacak biçimde gerçek nüfus sayımlarının yapıldığını savunuyorlarsa da, genel kanı, bu sayıların gerçekleri yansıtmadığı yolundadır.²¹

Belgelerde, Ch'in^{cp} Hanedanı döneminde (-249 ~ -207), Çin'in nüfusunun 10.000.000 dolayında olduğu belirtilmektedir.²²

Han^{cf} döneminde, +2 yılında, 59.594.978 kişi, 12.233.062 hane; +57 yılında, 21.007.820 kişi, 4.279.634 hane ve +156 yılında 50.066.856 kişi, 16.070.906 hane belirlenmiştir.

Üç Devlet Dönemi'nde, Çin'de 1.473.433 hane ve 7.672.881 kişi olduğu kaydedilmektedir. +263 yılındaki sayıma göre, Wei^{cs} Devleti'nin nüfusu 663.423 hane, 4.432.881 kişi, yine aynı yıllarda, Shu^{cs} Devleti'nin nüfusu 280.000 hane, 940.000 kişi ve +280 yılında, Wu^{ct} Devleti'nin nüfusu 523.000 hane, 32.000 memur, 230.000 asker, kadın-erkek 2.300.000 kişiydi.²³

Chin^{cu} Hanedanı döneminde, Üç Devlet'ten sonuncusu olan Wu Devleti yıkılınca, tüm ülkede yeniden sayım sapılmış (+280) ve toplam

²⁰ Hans Bielenstein, "The Census of China During the Period 2-742 A.D.", The Museum of Far Eastern Antiquities, Bulletin, No. 19, Stocholm 1947.

²¹ Lung Kuan-hai, Chung Kuo Jen K'u (Çin'in Nüfusu), Chung-hua Wen-hua Ch'upan Shih-yeh Wei-Yüan-hui-Taipei 1955.

²² WHTK [(Sung) Ma Tuan-ling, Wen Hsien T'ung K'ao (Toplumsal Olayların Tarihsel Araştırması), Shang-wu Yin Shu Kuan, Shang-hai 1935], 3, s. 2.

²³ WHTK, 3; SKC; CS, 3, s. 71.

1.459.840 hane, 16.163.863 kişi saptanmıştır.²⁴ Bu sayıdan Güney'deki Wu Devleti'nin nüfusunu çıkaracak olursak, kuramsal olarak, Kuzey Çin'in kayıtlı nüfusu bulunabilir. Bu sayı yaklaşık 14.000.000'dur.

IV. yüzyılda yabancıların Çin'de kurduğu siyasal birlikler dönemiyle ilgili nüfus verileri oldukça kısıtlıdır. Kaynaklara göre, Hsiung-nuların kurduğu Önceki Chao^{cu} Devleti'nin hükümdarı Liu Ts'ung^{cv} yönetimi sırasında, 16 generallik kurmuş ve bunların her birinin emrine 2.000 asker vermiştir. Liu Ts'ung ayrıca, sol ve sağ sze-lilerin^{cv} yönetimine iki yüzer binden toplam 400.000 hane vermiş, her on bin haneye bir Nei-shih^{cz} atamıştır. Nei-shihların sayısı 43 olarak belirlemiştir.²⁵ Kuramsal olarak her hanenin beş kişiden oluştuğu varsayılırsa, Önceki Chao Devleti'nin vergi ve yükümlülük altındaki nüfusunun 2 milyondan fazla olması gerekir. Ancak, büyük bir olasılıkla bu nüfus Hsiung-nuları da kapsamamakta, salt çinlilerin, yani vergi ve yükümlülük altındaki halkın sayısını yansıtmaktadır. 16 generalin yönetimindeki 32.000 kişilik ordu ise düzenli ordu kurma yolunda atılmış bir adım olmalıdır.

+370 yıllarında, Tibetli Fu Chien^{da}, Hsien-peilerin kurduğu Önceki Yen^{db} Devleti'ni ortadan kaldırdığında, kuzey-doğusunda bu devletin nüfusunu 2.458.969 hane, 9.987.935 kişi olarak saptamıştır.²⁶

Wei Tarihi'ndeki^{de} "Coğrafya Kayıtları"nın giriş bölümünde, 520 yılı öncesinde, T'o-pa Wei Devleti'nin nüfusunun 280 yılındaki nüfusun iki katı, yani yaklaşık 32 milyon olduğu söylenmektedir. Yine aynı kaynakta, T'o-paların yönetimindeki 113 eyalete bağlı 522 il ve 1547 ilçe tek tek ele alınmakta ancak, bunlardan 47 eyaletteki 240 ile ve 820 ilçenin hane ve nüfus sayısı tam olarak verilmektedir. Bu 47 eyaletin hane sayısı 2.005.066, nüfusu ise 7.591.716'dır. Ayrıca, üç eyaletteki 15 il ve 31 ilçenin de yalnız hane sayısı 19.092 olarak kaydedilmektedir. Geriye kalan, 63 eyalete bağlı 267 il ve 696 ilçenin nüfusu konusunda herhangi bir bilgi verilmemektedir.²⁷

Görüldüğü gibi, Han döneminden T'o-pa dönemine değin nüfusla ilgili olarak verilen sayılar değişiklikler göstermektedir. Bunun çeşitli neden-

²⁴ CS, 14, s. 415.

²⁵ CS, 102, s. 2665.

²⁶ WHTK, 10, s. 108.

²⁷ WS, 106, s. 2455.

leri vardır. Güçlü yönetimlerin bulunduğu dönemlerde, vergi verecek ve yükümlülükte bulunacak kişiler saptanarak denetim altına alınabilmekteydi. Han döneminden sonra, sürekli savaşlar nedeniyle, merkezi otorite bu denetimi kaybettiği gibi, ölüm oranı da büyük ölçüde artmış olmalıdır. Ayrıca, denetimin zayıf olduğu, savaş ve parçalanma dönemlerinde, vergi ve yükümlülüğten kaçmak için, gerçekdışı bildirimler yapılmaktaydı. Halkın ya kendisi gerçek sayıyı söylemiyor ya da büyük toprak sahipleri emirleri altındaki nüfusu saklıyordu. Diğer yandan, büyük toprak sahiplerinin yanındaki “besleme” ya da “konuk” sıfatını taşıyan kişiler, memurlar, askerler, tapınakların emrindeki halk, köleler, küçük çocuklar, yaşlılar, zaman zaman bekârlar ve daha başka bazı toplumsal katmanlar ile Çin’e yerleşen yabancı halklar sayım dışı kalmaktadır. Bu nedenle, nüfusla ilgili olarak verilen sayılar gerçekten çok daha fazla olmalıdır.

ÇİNLİLEŞME SORUNU :

Çin’de III.-IV. yüzyıllarda, Kan-su ve Ch’ing-hai’dan Liao-ning’e^{de}, Güney’de Ho-nan’a^{df} kadar uzanan bölgede çeşitli yabancı halklar yerleşmişti. Bu yabancıların yerleştikleri yöreler Han döneminden beri Çin toprakları içinde sayılmaktaydı. Azınlıkların bir bölümü dağınık bir biçimde, bütünüyle içiçe yaşamakla birlikte, bir bölümü toplu olarak belli yörelere yerleşmişler ve koloniler oluşturmuşlardı.

Kuzey’in geniş toprakları üzerindeki iş-gücünü arttırmak amacıyla bu halkların Çin’e yerleşmeleri özendirilmiş, hatta yabancıların bu topraklara yerleşmeleri için kimi zaman zor kullanılmıştır. Çin topraklarında hayvancılık, deri eşya yapımı ve biraz da tarım ile uğraşan bu yabancılar, Çinli yöneticiler arasındaki çekişmelerde askerî güç olarak da kullanılmaktaydı. Çince kaynaklarda verilen bilgilerden, bunların bir bölümünün büyük sürü sahiplerinin yanında at çobanlığı yaptıkları, zaman zaman da köle olarak alınıp satıldıkları anlaşılmaktadır.²⁸

²⁸ Hsiung-nu ileri gelenleri Liu Yüan ile yaptıkları bir konuşmada, “Chin adaletsizce bizi köle olarak kullanıyor. ... artık Hsiung-nuların yükselme zamanı gelmiştir” demektedirler (CSCC, 101, s. 8b-9) Hsiung-nuların kurduğu Hsia Devleti hükümdarı Ho-lien Po-po “Atalarımız Yu ve Shou Eyaletleri’nde otururlardı. ... Ortaçağda amaçlarına ulaşamamışlar ve başkalarının yönetimi altına girmişlerdi. Benim zamanıma geldiğinde daha da kötü olmuş, ülke parçalanmış ve batmış, halk dağıtılıp köle edilmişti” demektedir (CSCC, 130, s. 8). Kaynaklarda bundan başka, yabancıların Çinliler tarafından köle olarak alınıp satılarak tarım ve hayvancılık işlerinde kullanıldıkları, üstelik bir kez böyle satılmak üzere ikişer ikişer birbirine bağlanmış yabancı köleler arasında, o zaman isimsiz bir yabancı olan, sonraki Chao Devleti hükümdarı Shih-lê’nin de bulunduğu kaydedilmektedir (CSCC, 104, s. 26).

Kimi bilim adamları, bu halkların zamanla Çinlilerle karışarak eridiklerini söylüyorlarsa da, böyle bir kaynaşmanın sanıldığı oranda olmadığı anlaşılmaktadır. Çinlilerle kaynaşmayı engelleyen en önemli etken, yabancıların kabileler halinde yaşamalarıdır. Yabancılar arasındaki evlenmeler bile belli kabileler arasında olmaktadır. Diğer yandan o dönemde, farklı bir ekonomik ve kültürel yapıya sahip olan Kuzeyli yabancıların Çinli köylülerce dışlanması doğaldı. T'o-pa Wei dönemine değin, yabancıların Çinlilerle karışmadığının bir başka delili de büyük Hun İmparatorluğu dönemindeki kabilelerin beş-altı yüzyıl sonra Çin'de hâlâ varlıklarını sürdürmüş olmalarıdır.

Yabancıların kendi aralarında kaynaşmaları da belli koşullar altında gerçekleşebilmektedir. Örneğin, birinci yüzyıl sonlarında, Hsiung-nu yönetiminin parçalanarak dağılmasından sonra, doğu Hsien-peileri batı'ya, kuzey-doğu Hsien-peileri de güney'e göçmüşlerdir. Böylece, pekçok Hsien-peii boyu ile Hsiung-nu boyu, Orta Asya bozkırlarının hemen hemen her yerinde içiçe yaşamaya başlayarak birbirleriyle evlilik bağları kurmuşlardı. Bunun sonucu, bozkırın batısında, Hsien-peii babadan Hsiung-nu anadan gelme T'o-polar, güneyde, Hsiung-nu babadan, Hsien-peii anadan gelme T'ie-fo^{ds} (Fa^{dh}) Hsiung-nuları; Yin Shan'ın^{di} kuzey'inde, babalığı Kao-ch'e^{di} evlatlığı Hsien-peii olan Ch'i-fu^{di} Hsien-peileri doğmuştur. Bu birinci tür kaynaşmadır. Evlilik yoluyla olan bu tür kaynaşmalarda genellikle baba soyu ağırlık taşımaktadır. Bu nedenle, Hsien-peii baba, Hsiung-nu anadan gelenler T'opa Hsien-peileri adıyla anılmakta, Hsiung-nu baba ve Hsien-peii anadan gelenler ise T'ie-fo (Fa) Hsiung-nuları adıyla anılmaktadır.²⁹ İkinci yüzyıldaki Hsien-peii ve Hsiung-nular arasında aile ya da boy dışı evlenme sistemi bulunmakla beraber, bütün Hsiung-nu erkeklerinin Hsien-peii kadını aldıkları, ya da tüm Hsien-peilerin Hsiung-nu kadınlarıyla evlendikleri söylenemez.

Hsiung-nular batıya ve güneye göçünce, bozkırda kalanlardan yüz küsur bin oba Liao-tung'daki Hsien-peilere katılmışlar, bundan sonra, "Hsien-peii"ya da "Hsien-peii askeri" adıyla anılmaya başlamışlardır.³⁰ Aslında güney Hsiung-nularından olan Yü-wen^{dk} ailesi de, bu sırada Yinshan'dan Doğu'ya geçerek Sira Muren Irmağı dolaylarındaki Hsien-peileri yönetimleri altına almıştır. Bundan sonra, Yü-wen ailesi Hsiung-nu

²⁹ Ma Ch'ang-shou, Wu-huan yü Hsien-peii (Wu-huan ve Hsien-peii), Jen-min Ch'u-pan-shē, Shanghai 1962, s. 3.

³⁰ TCTC, 48, s. 1537.

adıyla değil de Hsien-peı adıyla anılmaya başlamıştır. Bu tür kaynaşma biçimi, yöneticiyle yönetilen ilişkisinden doğmaktadır. Bu kaynaşma, kimi zaman Hsiung-nuların Liao-tung Hsien-peilerine katılmalarından sonra kimlik değiştirmelerinde olduğu gibi, kimi zaman da, Yü-wen ailesi örneğindeki gibi, azınlıktaki yönetici boyun, çoğunluktaki yönetilen boyun adını benimsemesi biçiminde görülmektedir.

Özetle söyleyecek olursak, üçüncü yüzyıla değin, çeşitli yıllarda, büyük topluluklar halinde Çin topraklarına yerleşen yabancılar, “bizim kabilemiz”, “akraba kabile”, “yabancı kabile” ve “Çinli” kavramlarının etkisiyle ve diğer nedenlerle çoğunlukla belli bölgelerde yerleşerek varlıklarını büyük ölçüde sürdürmüşlerdir.

YABANCI AZINLIKLARIN NÜFUSU :

Han döneminde, Hsiung-nuların nüfusu ile ilgili ilk bilgiler, -II. yüzyılda yaşamış olan Chia-I'nin^{dl} “Hsin Shu”^{dm} adlı kitabında yer almaktadır. Bu kitapta “... Hsiung-nuların 60.000 askeri bulunmaktadır. Beş kişiden biri asker olduğuna göre, beş kere altı otuz, yani nüfusları 300.000 kişi olmalıdır. Daha Han'ın (Çin'in) bin *tanlık* büyük bir ilçesine bile erişmemektedir” denmektedir.³¹

-I. yüzyılda, Huan K'uan^{dn} tarafından derlenen “Yen T'ieh Lün”^{do} daki “Lun Kung”^{dp} bölümünde, Hsiung-nuların nüfusunun Çin'in büyük bir ilinden az olduğu kaydediliyor.³² Bu dönemde, büyük bir ilin nüfusu 500-600 bindir.³³

Çinli bilim adamı Lü Szê-mien^{dr}, Hsiung-nuların 24 Bey'i ve herbirinin emrinde on bin asker bulunduğuna göre, ordularının 240.000 kişi, nüfuslarının ise 2.400.000 kişi olması gerektiğini söylüyor. Prof. Gimpü Uchida^{ds} da “Hsiung-nuların en güçlü olduğu, P'ing-ch'eng'deki^{ds} Pai-teng Shan^{dt} kuşatması sırasında, 300-400 bin kişilik bir ordunun Çin'in karşısına çıkarıldığı düşünülürse, tüm nüfusun 1.200.000 dolayında olduğu söyle-

³¹ [(Han) Chia I,] Shin Shu [(Yeni Kitap), Chung Kuo Tzu Hsüeh Ming Chu Chi Ch'eng, Taipei 1978,] 4, s. 409.

³² [(Han) Huan K'uan,] Yen T'ieh-Lun [(Tuz ve Demir üzerine), Chun Kuo Tzu Hsüeh Ming Chu Chi Ch'eng, Taipei 1978,] 11, s. 682.

³³ HHS, 37, s. 1268.

nebilir. Bu sayıya, Tarım Bölgesi'ndeki Hsiung-nu sömürgeleri dahil değildir" demektedir.³⁴

Ancak, daha önce sözünü ettiğimiz gibi, +87 yılında Hsiung-nuların parçalanmasından sonra, göç etmeyerek Moğolistan topraklarında kalan ve Hsien-peilere bağlanan Hsiung-nuların nüfusu yüz bin oma (lo)³⁵, kuramsal olarak iki milyon kişidir.

Bunun dışında, Güney Hsiung-nularından +83 yılında otuz küsur bin kişi, +87 yılında 280.000 kişilik 58 kabile, +89 yılında ikiyüz küsur bin kişilik 81 kabile Çin'e yerleşmiştir.³⁶ + 90 yılında Çin'e bağlanan Güney Hsiung-nularının nüfusu 237.000, askerleri 50.170 kişidir.³⁷

Bu verilere göre, +83 yılında, Batı'ya göçenler dışında Moğolistan topraklarında kalan Hsiung-nuların nüfusunun yaklaşık üç milyon kişi olduğu söylenebilir. +90 yılına gelindiğinde, yaklaşık 800.000 Hsiung-nu Çin'e bağlanmıştır.

+III. yüzyıla gelindiğinde, Çin'e yerleşen bu Hsiung-nuların varlıklarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Nitekim, Çinliler tarafından beş kısma ayrılarak yönetilen, sadece Shan-hsi eyaletindeki Hsiung-nular 29.000 oba, yaklaşık 600.000 kişiydi.³⁸

Daha sonra, Chin İmparatoru Wu^{du} başa geçtiğinde (+265) yirmi küsur bin oba, yaklaşık 400.000 kişi, +284 yılında 29.300 kişi, +286 yılında 100 küsur bin kişi, +287 yılında 11.500 kişi, 22.800 sığır ve 105.000

³⁴ Gimpü Uchida, *Ibid*, I, s. 72.

³⁵ Çin toplumunda "patrilocal aile" (Chia) temel toplumsal ve ekonomik birimdir. Bu terim, üyeleri aynı hu'da (hanede) birlikte yaşayan ve ekonomik olarak her türlü üretim işbirliğine angaje olmuş bir toplum grubunu işaret etmektedir. Kural olarak, yönetim bölgelerinin büyüklüğü, kapsadığı bu (hane) sayısına göre belirlenmektedir. T'o-pa Wei döneminde, toprak yasasına göre standart kabul edilen bu (hane) üyelerinin sayısı 14 kişidir. (WS, 110).

Çinliler, yabancılar için bu (hane) terimi yerine lo (oba) terimini kullanmaktadırlar. İki-üç çadırdan oluşan 10-20 kişilik topluluklara "lo" denmekte, bunun Moğolistan'daki "ayıl"lara benzediği söylenmektedir. yüz küsur "lo"nun birleşmesiyle "i-lo"lar ve "i-lo"ların birleşmesiyle de "pu"lar (oylar) meydana gelmektedir. (Gimpü Uchida, *Ibid*, I, s. 234-235; II, s. 34).

³⁶ TCTC, 46, s. 1491; 47, s. 1510, 1522.

³⁷ TCTC, 47, s. 1526; HHS, 89, s. 2953.

³⁸ CS, 97, s. 2548.

koyunla birlikte, +289 yılında 100.00 kişi Çin topraklarına yerleşmiş,³⁹ böylece büyük çoğunluğu Shan-hsi Eyaleti'nde oturan Hsiung-nuların nüfusu yaklaşık 1.500.000'i bulmuştur. Çin kaynaklarının verdiği bilgilere göre, Shan-hsi^{dv} Eyaleti'nin + 280 yılındaki Çinli nüfusu yaklaşık 300.000 kişidir.⁴⁰

Bu dönemde, Hsiung-nular dışında, Çin'e yerleşen diğer yabancıların sayısı da oldukça yüksektir. Örneğin, Hsiung-nuların, Chin Hanedanı'nı yıkarak Kuzey Çin'de kurdukları Han Devleti^{dy} (sonra Chao adını almıştır) bugünkü Shan-hsi^{dz}, Shaan-hsi^{ea}, Ho-peï^{eb}, Shan-tung^{ec} ve Ho-nan^{ed} Eyaletleri toprakları üzerinde kurulmuştur. Bu devletin hükümdarlarından Liu Ts'ung, sol ve sağ Ch'an-yü Yardımcıları'nın^{ee} her birinin emrine yabancı kabilelerden yüzer bin oba vermiş, her on bin obanın başına bir Tu-wei^{ef} getirmiştir.⁴¹ Bu devletin hükümdarlarından Liu Ts'ung, sol ve sağ Ch'an-yü Yardımcıları'nın^{ee} her birinin emrine yabancı kabilelerden yüzer bin oba vermiş, her on bin obanın başına bir Tu-wei^{ef} getirmiştir.⁴¹ Bu sayılar önceki Chao Devleti sınırları içinde yaklaşık 4 milyon kadar çeşitli soydan yabancı göçebenin örgütlendiğini yansıtmaktadır. Daha sonra kurulan Sonraki Chao Devleti hükümdarı Shihlê^{eg}, Önceki Chao Devleti yönetimi altında bulunan Tibetli ve Türkistan kökenli 140.000 obayı (yaklaşık 2.800.000 kişi) Ho-peï Eyaleti'ndeki on ile yerleştirilmiştir.⁴² Yine, Sonraki Chao Devleti hükümdarlarından Shih-hu^{eh}, Hsiung-nuların Önceki Chao Devleti sınırları içindeki Shan-hsi Eyaleti'nde bulunan Tibetlilerden 150.000 obayı (yaklaşık 3 milyon kişi) Ho-peï Eyaleti'nin güney-batısına sürmüştür.⁴³ Bu sayılardan, bu dönemde sadece Ho-peï Eyaleti'nde altı milyon kadar Tibet ve Türkistan kökenli halkın bulunduğu anlaşılmaktadır.

Hsien-peilerin nüfusu, T'o-paların kurduğu Tai^{ei} Devleti döneminde, kesin olmamakla birlikte bir milyondan fazla değildir. Wei Shu'ya göre, +248 yılında T'o-paların 200.000 atlı savaşçısı vardır. Prof. Gimpü Uchida "beş kişiden birinin asker olduğu kabul edilirse, bu dönemde T'o-paların yönetimde bir milyon kişi olduğu ileri sürülebilir" demektedir. Yine Wei

³⁹ CS, 97, s. 2548-2549.

⁴⁰ CS, 14, s. 428.

⁴¹ WHTK, 151, s. 1317.

⁴² CS, 104, s. 2728.

⁴³ CS, 105, s. 2745.

Shu'ya göre, +295 yılında T'o-pa askerlerinin sayısı 400.000'den fazladır. +318 yılında asker sayısı bir milyon olarak belirtilmektedir.

Sonuç olarak, IV. yüzyıl başlarında Kuzey Çin'e egemen olan Hsiung-nu^{ei}, Hsien-pei^{ei}, Chieh^{ek}, Ti^{ei} ve Ch'iang^{em} adı altındaki yabancı göçebe halkların nüfusu, bilinen sayılara göre yaklaşık sekiz milyonun üzerinde olmalıdır.

SONUÇ :

Kuzey Asya'da Hsiung-nuların parçalanmasından sonra başlayan kavimler hareketi, Doğu Asya dünyasının merkezi olan Çin'deki etkisini +IV. yüzyıldan itibaren göstermeye başlamıştır. Birkaç yüzyıl sonra, Çin'de ortaya çıkan görkemli T'ang Hanedanı uygarlığının temellerinde yatan Çin-Orta Asya sentezi bu hareketin bir ürünü olarak görülmektedir.

Çin'de tarih boyunca yabancılar tarafından kurulan çeşitli hanedanlar bulunmaktadır. Bu hanedanların bir kısmı Çin'i savaş yoluyla ele geçirmişlerdir ve "fatih hanedanlar" olarak nitelendirilmektedir. Kimi hanedanlar ise, Çin'e göç ederek buraya yerleşen yabancılar tarafından kurulmuş ve "sızma hanedanlar" olarak tanımlanmaktadır.

Kimi bilim adamları, özellikle "sızma hanedan" kuran yabancıların Çin kültürü içinde eriyerek özümlendiğini ileri sürmekteyseler de, gerçekte, karşılıklı bir kültürel etkileşim, bir sentez söz konusudur ve bu sentez de geleneksel Çin kültüründe bulunanlardan farklı öğeler yoğun bir biçimde görülmektedir.

Başka bir yazının konusu olmakla birlikte, burada birkaç örnek vermek gerekirse, Sui ve T'ang Hanedanları zamanında (VI.-X. yüzyılda), Çin uygarlığına büyük katkıları olan Orta Asya kökenli devlet adamları, örnek kentler inşa eden mimarlar, tıp için büyük hizmetler veren hekimler, ünlü şairler, müzisyenler ve ressamlar vardır.

T'ang Hanedanı'nın ilk üç imparatorunun anneleri Türk'tür. Yine aynı dönemde, orta Asyalı 20 küsur Başyardımcı, 80 küsur Askerî Vali devlet örgütünde görev almıştır. VII. yüzyılda, hem Başyardımcı hem de bir bilim adamı olan Ch'ang-sun Wu-chi, Çin'deki ilk farmakoloji kitabını hazırlamıştır. Bu dönemde yaşamış olan Çin'in ünlü şairleri, Pai Chü-i, Yüan Chen ve Li Pai'in Orta Asya Türk kültür çevresinden geldikleri bilinmektedir. T'ang Hanedanı döneminde, müzik ve dansın Orta Asya'dan etkilendiği görülmekte, bu dönemdeki müzik ve dansın geleneksel Çin

müziği ile dansından oldukça farklı olduğu anlaşılmaktadır. Çin kaynaklarında, Hotanlı ressam Wei Ch'ih Yi Shen'm resimlerindeki gölge tekniğinin, Çin'deki ünlü ressamlarca benimsendiği ve Çin resmini etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca, Sui ve T'ang Hanedanları zamanında büyük bir gelişme gösteren Çin mimarisine Orta Asya kökenli mimarların da katkısı olmuştur. Örneğin, T'ang Hanedam'nın ünlü başkenti Ch'ang An'ı Orta Asya kökenli üç mimar inşa etmiştir. Bu üç mimarın çocukları ve torunları da aynı meslekte saraylar, köşkler, köprüler yapan ünlü mimarlar olmuşlardır.

Cince imier _____ :

a) 匈奴	ae) 蘇氏	bg) 始平	ci) 山西	dk) 宇文
b) 羯	af) 祁	bh) 馮翊	ci) 河北	dl) 賈誼
c) 鮮卑	ag) 蒲子	bi) 安定	cj) 秃髮	dm) 新書
d) 氐	ah) 新興	bi) 遼河	ck) 河西	dn) 桓寬
e) 羌	ai) 太陵	bj) 烏桓	cl) 走廊	do) 鹽鐵論
f) 五胡亂華	ai) 平陽	bk) 烏丸	cm) 隴西	dp) 論功
g) 女真	aj) 西河	bl) 東胡	cn) 乞伏	dr) 呂思勉
h) 晉	ak) 上黨	bm) 漢武帝	co) 吐谷渾	ds) 內田吟風
j) 拓跋	al) 樂平	bn) 遼東	cp) 秦	ds) 平城
k) 中國	an) 山西	bo) 赤山	cr) 漢	dt) 白登山
l) 中華	ao) 羯	bp) 檀石槐	cs) 魏	du) 晉武帝
m) 蠻	aö) 魏書	br) 彌加	cs) 蜀	dv) 山西
n) 夷	ap) 羯室	bs) 厥機	ct) 吳	dy) 漢
o) 狄	ar) 資治通鑑	bs) 素利	cu) 晉	dz) 山西
p) 胡	as) 胡三省	bt) 槐頭	cü) 前趙	ea) 陝西
r) 唐	as) 力羯	bu) 右北平	cv) 劉聰	eb) 河北
s) 劉淵	at) 羌渠	bü) 上谷	cy) 司隸	ec) 山東
ş) 冒頓	au) 青海	bv) 柯最	cz) 內史	ee) 單于左右輔
t) 丁零	aü) 陝西	by) 關居	da) 苻堅	ef) 郝尉
u) 北地	av) 甘肅	bz) 慕容寺	db) 燕	el) 石勒
ü) 朔方	ay) 洮水	ca) 置鞬	dc) 魏書	eh) 石虎
v) 五原	az) 隴西	cb) 落羅	de) 遼寧	ei) 代
y) 賈中	ba) 馬援	cc) 日律	df) 河南	ei) 匈奴
z) 定襄	bb) 魏	cd) 宰荔游	dg) 鐵弗	ej) 鮮卑
aa) 雁門	bc) 曹操	ce) 推演	dh) 代	ek) 羯
ab) 代郡	bd) 武都	cf) 宇文	di) 陰山	el) 氐
ac) 李魏	be) 扶風	cg) 遼西	di) 高車	em) 羌
ad) 太原	bf) 京兆	ch) 段	dj) 乞伏	